

International

ISSN:2587-1587

SO S S S SOCIAL CIENCIAS TUDIES

S

2019

Since 2015

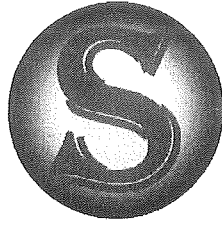
journal

International Refereed & Indexed
Open Access Refereed E-Journal

Volume 5 Issue 48

Web Adres sssjournal.com
Mail Adres sssjournal.info@gmail.com

International
**SOCIAL SCIENCES
STUDIES JOURNAL**

SSS
journal
SOCIAL SCIENCES
STUDIES JOURNAL

SSSjournal (ISSN:2587-1587)

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:5, Issue:48
sssjournal.com

pp.6085-6090
ISSN:2587-1587

2019
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 12/08/2019 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 28/10/2019
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 28.10.2019

NİYÂZÎ-İ MISRÎ'NİN İNSAN ANLAYIŞI

HUMAN UNDERSTANDING OF NİYÂZÎ-İ MISRÎ

İlyas PÜR

Mersin Yenişehir Mersin Anadolu Lisesi, Mersin/TÜRKİYE

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7795-8212>

Article Type : Research Article/ Araştırma Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1846>

Reference : Pür, İ. (2019). "Niyâzî-İ Mısırî'nin İnsan Anlayışı", International Social Sciences Studies Journal, 5(48): 6085-6090.

ÖZ

Niyâzî-i Mısırî 17. Yüzyılda yaşamış ve günümüzün psikoloji, din psikolojisi ve tasavvuf gibi bilim dallarına önemli katkıları bulunan değerli şahsiyetlerinden birisidir. Niyâzî-i Mısırî dönemin bazı idarecileri tarafından birçok kez başka taraflara sürgün edilmiş ve bu nedenle de çileli bir yaşam sürmüştür. Buna rağmen Niyâzî-i Mısırî çok sayıda eser meydana getirmiştir. Bu eserlerden en önemlisi Dîvân-ı İlähiyât'tır. Biz onun insan ve insana dair görüşlerini açıklamaya çalışırken genelde bu eseri temel aldık. Nitekim amacımız Niyâzî-i Mısırî'nin eserlerinden yola çıkarak onun insan hakkındaki görüşlerinin açıklanmasıdır.

Niyâzî Mısırî 17. Yüzyılda yaşamış mutasavvıf bir şair olmasına rağmen onun insan ve insana dair fikirleri günümüzde hâlâ geçerliliğini korumaktadır. Bu da onun düşüncelerinin çağlar boyu devam eden, özgün ve evrensel bir özellik arzettiğini göstermektedir. Çünkü çağımızın Batılı bilim adamlarının din psikolojisi bağlamında insana dair görüş ve düşüncelerine baktığımızda Niyâzî-i Mısırî'nin insan ve insana dair görüşleri ile benzerlikler bulunmaktadır. Mısırî hakiki insanın özelliklerinde sıklıkla vurguda bulunur. Ona göre gerçek insan olmanın ölçütü insanı kâmil (olgun) olmaktan geçmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din psikolojisi, Niyâzî-i Mısırî, insan

ABSTRACT

Niyâzî-i Mısırî is one of the valuable persons who lived in the 17 th century and made important contributions to today's scientific branches such as psychology, religious psychology and mysticism. Niyâzî-i Mısırî has been extended as a refugee to many other places by some of the governors of his time, thus, he has spent hard times. Nevertheless, Niyâzî-i Mısırî has created many works. The most important of these Works is Dîvân-ı İlähiyât. When we try to explain his views on human beings and those which related to human, we have generally based this work. As a matter of fact, our aim is to explain Niyâzî-i Mısırî's views about human beings based on his works.

Although Niyâzî-i Mısırî was a sufi poet who lived in the 17 th century, his ideas about man and those related to mana re stil valid today. This shows that his thoughts have an original and universal characteristics that has been going on for ages. Because there are similarities in the views and thoughts of western scientists of our age regarding human in the context of psychology of religion. Mısırî often emphasizes the characteristics of real people: for him, the criterion of being a real person is becoming mature.

Keywords: Psychology of Religion, Niyâzî-i Mısırî, Human

1.GİRİŞ

Niyâzî-i Mısırî'nin insan hakkındaki görüşlerini incelemek din psikolojisinin konusuna girmektedir. Bu çalışma, değerli Mutasavvıf Niyâzî-i Mısırî'nin eserlerine bakarak insan anlayışını ve insana bakışını ortaya koyacaktır. Mısırî'nin insan anlayışı ile ilgili ibarelerinden yola çıkarak bunların temel aldığı referanslar, neticede onun insana dair görüşleri incelenecektir.

Araştırmamız, Niyâzî-i Mısırî'yi bütün yönleriyle olmasa da din psikolojisi açısından insan anlayışını ortaya koymayı temel amaç olarak benimsemiştir. Niyâzî-i Mısırî'nin insan anlayışı ile ilgili henüz bilimsel bir çalışmanın olmaması, bizi böyle bir çalışmanın yapılmasına teşvik etmiştir.

Genel olarak din psikolojisinde kullanılan metotlara baktığımızda, genel psikolojide kullanılan metotlarla aynı olduğu görülecektir. Özellikle iki metodun kullanımı din psikolojisinde çok yaygındır. Bunlar; gözlem ve iç gözlemdir (Kayıklık, 2011a: 43). Dinî tecrübe ve davranışlarla ilgili en önemli bilgiler; otobiyografiler, biyografiler ve mektuplardan elde edilmektedir (Hökeleki, 1998: 10-11).

Buradan hareketle; araştırmamız için, Niyâzî-i Mısırî'nin görüşlerinin yer aldığı bir temel eser seçtik. Bu temel eserin adı, Mustafa Tatcı tarafından hazırlanan 'Niyâzî-i Mısırî Halvetî Dîvân-ı İlâhiyyât'tır. Ayrıca, din psikolojisi alanında emeği geçmiş hem ülkemizde hem de yabancı ülkelerdeki bilim adamlarının eserlerinden faydalanmaya çalıştık.

2. NİYÂZÎ-İ MISRÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

2. 1. Niyâzî-i Mısırî'nin Hayatı

Niyâzî-i Mısırî'nin asıl adı Mehmet olup, 8 Şubat 1618'de Malatya'nın şimdiki adı Soğanlı köyü olan İşpozi kasabasında dünyaya gelmiştir. Babası, yöresinin önde gelenlerinde Nakşbendiyye tarikatı mensubu Soğancızâde Ali Çelebi'dir. Niyâzî ve Mısırî ise mahlaslarıdır. Mısırî mahlası, tahsilini Mısır'da yaptığından dolaydır. Çeşitli medreselerde eğitim görmüş ve farklı yerlerde tasavvuf bilgisini geliştirmiştir. Mısırî ayrıca Diyarbakır ve Mardine giderek kelim ve mantık okumuştur (Aşkar, 1997: 43-52). Daha sonra Uşak'a giderek Halvetî şeyhi, Ümmî Sinan hazretlerinin tekkesinde bir süre kalarak hizmet etmiştir. 1647 senesinde yaklaşık 30 yaşlarında iken şeyhine kavuşmuştur (Meral, 2012: 4-5).

Mısırî, şeyhinden izin alıp ayrıldıktan sonra, üç yıl kadar Arabistan ve Anadolu'da dolaşıp, oralardaki birçok şeyh ve tasavvuf erbabıyla tanışmıştır. 1646 yılında İstanbul'a gelmiştir. Kısa bir süre İstanbul'da kalan Niyâzî-i Mısırî burada bulunan Allah dostlarını ve alimleri ziyaret etmiştir. Şöhreti her yana yayılan Niyâzî Mısırî, ordunun maneviyâtını yükseltmek için Sultan IV. Mehmet tarafından Lehistan seferine götürülmüştür. Hakkında ileri sürülen iftirallardan sonra Limni adasına sürülmüş ve burada 15 yıl çileli bir hayat yaşamıştır. Ölümünden bir yıl kadar önce affedilmiş ve Bursa'ya dönmüştür. Fakat Bursa Kadısı'nın şikayeti üzerine tekrar Limni'ye gönderilmiş ve 1694 yılında burada vefat etmiştir (Aşkar: 1997: 56-70).

Buradan anlaşılacağı gibi Niyâzî-i Mısırî'nin asıl amacının tasavvufi bilgiler olduğu, bunun yanı sıra şer'i ilimlerinde eğitimini aldığını anlamaktayız.

Niyâzî-i Mısırî 40 yaşına geldiğinde, fiziken ve manen olgunluk çağına gelmiştir. Niyâzî-i Mısırî bu yaşta kendisine ledünni ilimlerin açıldığını, sırların ve bilgilerin verildiğini Mevaidü'l İrfan adlı eserinde anlatmaktadır (Aşkar, 1997: 65).

2. 2. Niyâzî-i Mısırî'nin Eserleri:

Niyâzî-i Mısırî'nin yazmış olduğu eserlerin tasavvuf ilmine birçok katkısı olmuştur. Niyâzî-i Mısırî, eserlerini Arapça ve Türkçe olarak yazmış ve Türk diline zenginlik kazandırmıştır. O, bu eserlerinden beş tanesini Arapça 14 tanesini de Türkçe olarak yazmıştır. Konumuzla ilgili eserlerinden en önemlisi ve en meşhuru '*Dîvân-ı İlâhiyyât*' adlı eseridir.

Dîvân-ı İlâhiyyât, Niyâzî-i Mısırî'nin tasavvuf tarihinde en çok okunan ve en çok yazılıp, basılan eserleri arasındadır. Eserde tasavvuf kanalıyla kullanılan dinî semboller, insanı mutlak varlığın sınırına ulaştırma yolunda güzellik ve aşkı kullandığından, akıldan ziyade kalbe, sezgisel hisse hitab eder (Aşkar, 1997: 122-124).

Mısırî'nin bu eserinden başka '*Hatırat*' olarak adlandırılabilir kendi el yazısı ile yazılmış bir mecmuası bulunmaktadır. Mısırî bu eserinde, yaşadıklarını, endişe, korku, şüphe vb. İç dünyasının bütün çalkantılarını, kızgınlıklarını, kırgınlıklarını ve hasımlarıyla düşmanlıklarını aksettirmiştir (Kavruk, 2009: 398).

3. NİYÂZÎ-İ MISRÎ'NİN İNSAN ANLAYIŞI

"Çoğu insan; davranışlarını, doğasını ve genel olarak insanı anlama çabası içindedir" (Kayıklık, 2011b: 72). İnsan, varlıklar içinde üstün bir yere sahiptir. Nitekim insanoğlunda, diğer bütün varlıklara hükmedebilen, çevresindekilere yön veren bir özellik bulunmaktadır. Fakat buna rağmen insan, birtakım problemlere de sahiptir (Kayıklık: 2011b: 41).

Mısırî, üstün insanda aynı zamanda birtakım manevî özelliklerin bulunmasının da gerektiğini belirterek kâmil (olgun) insanın bu özelliklerinden söz ettiği bir beytinde şöyle demektedir:

“Hamr-ı rûy-ı yâr ile sekrân olan anlar bizi

Katresin bahr eyleyip ummân olan anlar bizi

Câhil anlamaz ze`vil-irfân olan anlar bizi

Vâkıf-ı esrâr olup hayrân olan anlar bizi

Anlamaz hayvân olan insan olan anlar bizi” (Tatçı: 2015a: 549).

Mısrî, kendisini ancak Allah sevgisinden dolayı sarhoş olanların anlayabileceğini ifade eder. Diğer dizeler de ise; Mısrî, yine kendisini, uçsuz bucaksız denizlerde damla olanların, irfan sahibi olanların, sırlara merak saranların ve insan olanların anlayabileceğini savunur. Mısrî, bu beyti ile insan olmanın özelliklerinden de bahsetmiş olmaktadır.

Maslow (2013) insan olmanın özellikleri ile ilgili olarak “Kendini Gerçekleştirme” tabirini kullanmaktadır. Ona göre kendini gerçekleştiren insanlar, var olan güçlerini, yoğun bir haz ile bir araya getirirler. Maslow’a göre kendini gerçekleştiren insanlar, deneyime açık ve bütünleşmiş bir yapıya sahiptirler. İnsanın yaratıcılığı, gülmece duygusu, ben aşkınlığı ve alt düzeydeki bağımsızlıkları daha çok gelişmiştir. İnsan böyle dönemlerde, gizil güçlerini kusursuzca gerçekleştirmeye, varlığının özüne ve tümüyle insan olmaya daha yakın bir durumdadır.

Görüldüğü gibi Maslow, Mısrî’nin görüşünü desteklemekte ve Maslow’un’ kendini gerçekleştirme’ deyiminin de “kâmil insan özellikleri” ile örtüştüğü görülmektedir.

Nitekim Tatçı (2015b) bu konuda şöyle demektedir: “Varlık kuyusu denilen beden ve bedene bağlı ıstırap, akli ve nefsi olan insanı durmadan zorlayan bir karakterdedir. Ne var ki, bedenin tecellisi de zarûridir. İşte, bu ten âlemindeki insan, merhaleler atlayarak kendisini gerçekleştirmek, değişmeyen özüne (âyân-ı sâbitesine) ulaşmak ister. Ve artık “insan-ı kâmil” olmaya özenmeye başlayan insan, kendini bilmeye, yaratılış gayesini yoklamaya başlayacak; “ne yapmalıyım ki bu ten mezbelesinden kurtulayım” diye düşünecektir” (<http://yenidunyadergisi.com/Niyâzi-i-i-i-Mısrîde-insan/>). Erişim tarihi: 18. 05. 2015

İnsanın çeşitli aşamalardan geçerek kâmil insan olmasını, tasavvuftaki nefsin yedi mertebesi ile açıklayabiliriz. Kayıklık’a (2011b: 98-107) göre tasavvuftaki gelişim evreleri şunlardır:

1. **Nefs-i Emmâre:** Nefsin en alt tabakasıdır. Zevk ilkesi hakimdir. Bu mertebede nefis bütün arzuların kaynağıdır.
2. **Nefs-i Levvâme:** Bağımlılık hakimdir. İnsan yanlışlar yapar ve yanlışında direnir. Nefsi kınama ve tövbe hakimdir.
3. **Nefs-i Mülhime:** İnsan yaptıklarına pişmanlık duyar ve bir daha yapmamaya çalışır. Bu evredeki insan, manevi davranışlardan içsel bir huzur hisseder.
4. **Nefs-i Mutmainne:** Bu evrede insan, hayvani meyillerden sıyrılarak, ilahî huzura kavuşur.
5. **Nefs-i Raziyye:** Bu mertebede insan, kendi isteklerinden vaz geçerek, ilahî aleme doğru açılır.
6. **Nefs-i Marziyye:** Bu evredeki insanda iyi ve güzel davranışlar ortaya çıkar. İnsan bu süreçte olguluk düzeyine yaklaşır.
7. **Nefs-i Kâmile:** İnsan kendi benliğini öldürerek, ölmeden önce ölür. Bu evredeki insan, bütün olgunluk vasıflarını taşıyarak, insan olma evresini tamamlar.

Mısrî’nin beyitlerine baktığımızda, nefsin mertebeleri ile ilgili birtakım ifadeler rastlarız. Bu mertebeleri, Mısrî’nin beyitlerine dayanarak şöyle açıklayabiliriz:

Mısrî, Hakk’a ulaşmanın yolunun ancak nefsin istek ve arzularından vazgeçmekle mümkün olacağını şu beyitleri ile ifade eder:

“Cânını terk etmeden cânâm arzûlarsın

Zünnârını kesmeden îmânı arzûlarsın” (Tatçı, 2015a: 504).

“Uyan gafletten ey gâfil seni aldatmasın dünyâ

Yakarı al elinden kim seni sonra eder rüsvâ ” (Tatçı, 2015a: 374).

Mısırî, burada nefsin en alt tabakalarından olan nefs-i emmâre ve nefs-i levvâme ile ilgili kavramlara vurgu yapmıştır. Mısırî, nefsin istek ve arzularına boyun eğen insanların zararda olduklarını ve geçici olan bu dünyaya fazla meyletmemelerini belirtir. O ayrıca nefsinin esiri olan insanların hayatlarının sefalet içinde geçtiğini ifade eder. Mısırî ile ilgili bir menâkıbnâmede Tatcı (2014: 65-66) şunları ifade etmektedir: “Mısırî, ne kadar çalışırsa çalışsın bir türlü tatmin olmazdı. Gönü daima dosta vuslat dilerdi. Bu hâl üzere Hakk’ı zikrederdi. Ammâ nefs-i emmâresi saldırgan bir hayvan gibi gönül aynasına karşı gelip kendisini seyrettikçe kükrerdi. Mısırî, bunları yaşadıkça nefsinin helâk etmek isterdi.”

Kötülüğü emreden nefs-i emmâre, sıradan insanların nefsidir. O, arınmamış nefis olup bütün kötü davranışların kaynağıdır. Nefs-i emmâre’ye sahip insan alışkanlıkların baskısı altındadır. O, merkeze kendini alarak diğer varlıkların tamamının kendisi için yaşadığını düşünür. Bu durumda ruha açılan bütün kapılar kapanır (Kayıklık, 2011b: 99-100).

Mısırî’ye göre dünyaya kendini tamamen kaptıranların hakîkî imana ulaşamayacaklarını ve insanî özelliklerinin tamamlanmayacağını belirtir. Kayıklık’a (2011b) göre nefs-i emmârenin hâkim olduğu insan, zevklerin peşinde koşarak gerçeği görememektedir.

Beyitlerinde nefs-i mülhime ile ilgili hususlara da değinen Mısırî, yaptığı hatalardan pişmanlık duyarak bir beytinde şöyle seslenmektedir:

“*Lem aktedir sarfe nefsi min gavâyetihâ*

Ve zâde tuğyânuhâ cemhan ve me’semuhâ

İnnî vakaftu ‘alâ bâbi’r-racâi lehâ

Eznebetu kulle zunûbin va’teraftu bihâ

Velâkin ‘araftuke bi’t-tevhîdi ve’l-hikem” (Tatcı, 2015a: 484).

Ben nefsimi azgınlıktan çekip almaya döndürmeye yani terbiye etmeye muktedir değilim. Azgın at gibi nefsimin günahı arttı. Bu yüzden senin kapına geldim. Her günahı işledim ve günahlarımı da biliyorum. Fakat seni tevhîdinde ve zâtınla bildim ve arif oldum (Tatcı ve Özay, 2014: 260). İnsan, mülhime aşamasında geçmişinden pişmanlık duyarak hatalarını açıkça görür ve üzülür. Mülhime evresindeki insan, içgörü ve tecrübe vasıtası ile kendini hesaba çeker ve bundan çok etkilenir. Bu aşamada nefis, doğru ile yanlış birbirinden ayırma yeteneği kazanır (Kayıklık, 2011b: 103-105).

Buradan hareketle, Mısırî’nin yukarıdaki beytinde nefs-i mülhime evresini yaşamış olduğunu anlamaktayız. Çünkü o hatalarının ve günahlarının çokluğundan pişmanlık duyarak bir nevi nefsi ile yüzleşmektedir. O ayrıca, kendisinin acizliğini de ifade ederek Hak’tan yardım istemektedir.

Mısırî, nefs-i mutmainne ve nefs-i razıyyeden de bahsederek insanın bu yolda kemale ulaşmasının mümkün olacağını söyler:

“*Yerinme nâkısım deyü kemâl ehlini gördükçe*

Kamu noksâmı tekmiî eden insandan haber geldi” (Tatcı, 2015a: 543).

Noksan insanım diye yerinme! Seni mutlaka kemale erdirirler. İşte bir âdem, bir sefer tevhîde kadem bastığı zaman onu kâmil insan derecesine yükseltirler (Tatcı ve Özay, 2014: 400-401). Bu evredeki insanda tehlikeler bütünüyle yok olmamıştır. Ancak nefisle mücadelede büyük ölçüde başarı da sağlanmıştır. Bu mertebeye kalp açılarak, nefsin düşük seviyelerinin olumsuz eğilimlerine karşı koyar. Bununla beraber insan bu aşamada, negatif egonun saptırmalarından kurtularak, onun kısa süreli saptırmalarına maruz kalabilir (Kayıklık, 2011b: 105).

Buradan anlaşılacağı gibi Mısırî, kâmil insan olma yolunda ilerlerken, kendisinde birtakım eksikliklerin olduğunu farkederek psikolojik anlamda umutsuzluğunu ve yakınmalarını dile getirmektedir. İkinci dizede ise bir haberden söz edilerek, bu umutsuzluğun giderileceği beyan edilmektedir. Çünkü beyitte geçen tekmiî ibaresi, birden olgunlaşmayı değil de, psikolojik anlamda kademeli olarak gelişen süreci veya tecrübi anlamda bazı deneyimlerin geçirilmesi olarak anlaşılabilir.

Mısırî, nefsin son mertebesi olan nefs-i kâmile ile ilgili olarak, olgun insanın Hakk’a giden yollara rehber olacağını ifade ederek şöyle demektedir:

“*Hak yolunun rehberi nefsidir kâmilin*

Dil tahtının serveri nefsidir kâmilin” (Tatcı, 2015a: 458).

Mısırî'ye göre artık nefsin bütün mertebesini geçerek kemâle ermiş insanın her nefesi bile Hak yoluna klavuzluk edecek seviyeye ulaşmıştır. Onun sözleri bile bütün lisanları komuta eder hale gelmiştir. Mısırî'ye göre olgun insan boş söz söylemez. Çünkü o, Hakk'ın dilinden başka bir şey konuşmaz.

Nefsi tamamen aşan ve nefsi-kâmîle seviyesine erişen çok az insan vardır. Artık, ben ve nefis yoktur sadece Allah'la birlik vardır. “ Ölmeden önce ölme gerçekleşmiştir. Ego'nun en küçük bir parçası bile kalsa bu seviyeye ulaşamaz. Bu seviyedeki insan sürekli dua eder ve ibadet yapar. İnsan bütün kemâl sıfatları taşımaktadır. O, insan olma sürecini tamamlayarak, insanlığın zirvesine ulaşmıştır (Kayıklık, 2011b: 106). “Sûfî, insan rûhunda ve evrende bu âhengi sağlama kuvvetini ilâhî aşk gücünden alır. Sûfî bu aşk sayesinde nefsin boyunduruğundan kurtularak kâmil(olgun) bir varlık olur. Yâni insan, varlık şuurunun farkına varmakla nefis köleliğini yenip, özgürlüğe kavuşur” (Tenik, 2009: 507).

Mısırî yine bir beytinde gerçeği bilmeyen insanların gerçek sevgiliye ulaşamayacaklarını ve hakiki ve olgun insan olmanın da hayvanî insan mertebesini geçmekle mümkün olacağını ifade ederek şöyle demektedir:

“Nâdâmı terk etmeden yârâmı arzularsın

Hayvanı sen geçmeden insanı arzularsın” (Tatçı, 2015a: 503).

İnsanlar üç kısımdır: Birincisi, insan-ı hayvandır. Çünkü insan, konuşan hayvandır ile açıklanır. Bu kısım tevhidi bulamayan kişilerdir. İkincisi, kusurlu yani noksan insandır. Bunlar tevhidi bulurlar ; ancak gerçek anlamda Hakk'a ulaşamayanlardır. Üçüncüsü ise kamil (olgun) insanlardır. Onlar, hakîkate ulaşan yüksek zât'lardır (Tatçı ve Özay: 2014: 376-377).

Buradan da anlaşılacağı gibi, insanın ulaşabileceği en yüksek makam bir başka ifadeyle; olgun insan olmak, hakîkate ulaşmak ile mümkündür.

Mısırî, Allah'ın varlığının delilini yine insanda arar ve şöyle der:

“Hüsünü izhâr eder bunca sıfat

Zâtına insanı bürhân eylemiş

Hakk'ı istersen yürü insana bak

Şems-i zât yüzünde rahşân eylemiş

Hak yüzü insan yüzünden görünür

Zât-ı Rahmân şeklin insan eylemiş” (Tatçı, 2015a: 449).

Burada ifade edildiği gibi bunca güzelliği açığa çıkaran Allah, varlığına ispat olarak insanı yaratmıştır. Allah'ın nuru insana yansımıştır ve Allah'ı isteyen, yüzünü insana çevirmelidir.

Nitekim Allah, Kur'an-ı Kerim'de insanın yeryüzünde Allah'ın halifesi olduğunu belirtmektedir ve şöyle buyurmaktadır: "Hani Rabbin, meleklere **“Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım demişti.”** Melekler: **‘Ya Rabbi sen yeryüzünde kargaşalık çıkaracak, kan dökecek birini mi yaratacaksın? Oysa biz seni överek tesbih ediyor, takdis ediyoruz’** dediler. Allah meleklere **‘Ben sizin bilmediklerinizi bilirim’ dedi”** (Bakara, 2/30).

İnsanda on sekiz bin âlem vardır ve insanın gıdası yine bunlardandır. Güneşin şiddetiyle sular buharlaşıp gökyüzüne yükselir ve oradan tekrar yağmur halinde yere iner. Yağmurun yere hayat vermesiyle, bitkiler yetişir, hayvanlar bu bitkileri yer, hayvanı insan yer ve hayat bulur. Binlerce meyve ve hububat yağmur sebebiyle hâsıl olur ve insanın beslenmesine neden olur (Meral, 2013: 18). “Mutasavvıf şâirlerin perspektifinde, insanın varlığı anlamaya çalışması, aslında insanın kendi yaratılışındaki sırrı kavramaya çalışmasıdır. Bu ise, Hakk'ın kendini bilmeyi arzu ettiği demek olan ilâhî ve ebedî açıdan pay almak ve mutlak irâdeye kendini teslim etmektir” (Tenik, 2009: 487). Zira Mısırî, yaratılışın ve varoluşun hakikati ile ilgili bir beytinde şöyle seslenmektedir:

“İbret ile şeyş cihetden görünen eşyâya bak

Cümle bir âyinedir kim vech-i Rahmân andadır” (Tatçı, 2015a: 411).

Varolan mahlûkat, ilâhî tecellî ile Yaratıcının san'atını bütün ihtişamıyla insanın müşâhedesine sunmaktadır. İşte önemli olan bu muazzam eseri yakîn olarak bilmektir. Her eşyâ bir ayna gibi Sanîsini izhâr etmektedir. Varlık bulan her âlem hep Hakk'ın aynasıdır. Sûfî nazarında her şey yaratıcının nûrunda vücûd bulmuştur. Bütün eşyanın varlık sebebi Hakk'ın sırrıdır. Yaratılışın, varoluşun mucizeleri ve sırları,

tek bir gurubun tekelinde değildir. Fakat sûfiler, Yararıcıya her cihetten bakarlar. Onlar için ilâhî hakikat her yerdedir; yavrusunu kucaklayan bir annenin gözlerinde, güneşin doğuşunda, bir kuşun uçuşunda, açan çiçekte ve her yerdedir. Fakat bu konuda öncelikle insan araştırılmalıdır. Çünkü Hakk'ın zâtının ve sıfatının aynası insan olduğu için onda çok ince sırlar vardır (Tenik, 2009: 491).

4. SONUÇ

Sonuç olarak; Mısırî, insan anlayışını tevhid zemininde temellendirmeye çalışan bir düşünürdür. Ona göre, insan olmanın asıl kaynağı imandır. Mısırî, imanın farklı derecelerinin ve versiyonlarının bulunduğunu ve asıl imanın da hakikî iman olduğunu beyan etmektedir. O aynı zamanda fikirlerini, İslam dininin temel prensipleri olan Kur'an ve sünnete uygun olarak açıklamıştır.

Mısırî, İslam'ın temelini oluşturan şeriat ilmine binaen namazın dinde çok önemli bir yeri olduğunu ve topluluk halinde yerine getirilmesi gerektiğini savunur. O ayrıca beyitlerinde, peygamberlerden de söz ederek; özellikle Hz. Muhammed'e ayrı bir sevgi ve saygı atfeder. Mısırîye göre, insanoğlunun gerçek anlamda insan olması, Allah'a yönelmiş ve olgunluğa ulaşarak insan-ı kâmil olmaktan geçmektedir. Mısırî, insan ile ilgili beyitlerinde sıklıkla kemâle ulaşmış insanın nasıl olması gerektiğinden ve özelliklerinden bahsederek, kâmil insanın karşılaştırmasını yapar. Ona göre insanın temel hedefi dünyaya hükmetmek değil; Allah'ın rızasını kazanmak olmalıdır. Mısırî'ye göre gerçek anlamda kâmil insan, Allah'ın isim ve sıfatlarının kendisinde yansıdığı insandır. Bu bir anlamda, insan olmanın ölçüsünü belirleyen örnek insan modelidir.

KAYNAKÇA

Aşkar, M. (1997). *Mehmed Niyâzî-i Mısırî El Malatî, Hayatı, Eserleri ve Tasavvuf Anlayışı*. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Hökelekli, H. (1998). *Din Psikolojisi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Kavruk, H. (2009). "Hatıraları Işığında Niyâzî-i Mısırî, In The lights of Memoriam His Niyâzî-i Mısırî", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Prof. Dr. Hüseyin Ayan Özel Sayısı*, Sayı: 39. Ss. 395-409.

Kayıklık, H. (2011a). *Din Psikolojisi: Bireysel Dindarlık Üzerine*, Adana: Karahan Kitabevi.

Kayıklık, H. (2011b). *Tasavvuf Psikolojisi*, Ankara: Akçağ Yayınları.

Kur'an-ı Kerim Meâli, (2008). (Hzl. H. Altuntaş, M. Şahin), Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Maslow, A. (2013). *İnsan Olmanın Psikolojisi*, (Çev. Okhan Gündüz), İstanbul: Kuraldışı Yayıncılık.

Meral, A. (2012). *Risâle-i Hasaneyn: Hazret-i Pîr Muhammed Niyâzî-i Mısırî*, İstanbul: Revak Kitabevi.

Meral, A. (2013). *Vahdetnâme: Hazret-i Pîr Muhammed Niyâzî-i Mısırî*, İstanbul: Revak Kitabevi.

Tatçı, M. (2014). *Limnili Şeyh Abdî-i Siyâhî: Limni'de Sürgün bir Velî, Niyâzî-i Mısırî'nin Hatıraları*, İstanbul: h yayınları.

Tatçı, M. & Özay, İ. (2014). *Seyyid Muhammed Nûru'l-Arabî: Niyâzî-i Mısırî Dîvânı Şerhi*, İstanbul: h yayınları.

Tatçı, M. (2015a). *Niyâzî-i Mısırî Halvetî: Dîvân-ı İlâhiyât*, İstanbul: h yayınları.

Tatçı, M. (2015b). *Niyâzî-i Mısırî'de İnsan*. http://yenidunyadergisi.com/Niyâzî-i-i-i-Mısırîde-insan/Erişim_tarihi:18.05.2015

Tenik, A. (2009). "Türk Mutasavvıf Şâirlerinde Varlık Anlayışı: Eşrefoğlu Rûmî, Niyâzî-i Mısırî ve Ahmed Kuddûsî Örneği", *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi (İbnü'l Arabî Özel Sayısı-2)*, sayı:23, ss. 471-509.